

MA-27

MA-27

Sárvíz megyei történelmi
néprajzi adattár

Gyűjtő: Dóra György

Gyűjtés ideje: 1957

Tartalom: Leírás

6 lap, 1 alapszöveg

Földrajzi mutató: Szabolcs

Számmutató: XXXIII.

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Beltárolás

Athozzá az egyesítés 29. februárjára 1988. évr.

MA-27

~~29~~

Szabás- község monográfiája.

Készült: 1954-évben.

Készítette: Dara György.

Természeti viszonyok.

Kis község Somogy megye Nagyatádi Járásában. Szoszédos közyégek: Nagykorpad, Kisbajom. északon Kutas, Beleg, Nyugaton Nagyatád. Földjeinek kis része dél-nyugaton határos a Nagyatádhoz tartozó Kiserdő nevű településsel. Területe lakás déli részén van a Rinya folyocska egyik ága mint természetes határ mely elválasztja a Nagykorpádi határtól a rinya ág két oldalán elterülő lapos részeken rétek és szántóföldek helyén a múlt század első felében is mocsár és erdőség terült el mely elhuzodott nyugaton Nagyatádig. A rinya ág medrét nem szabályozták és minden évben a nagy esőzésektől kiöntött viz allatt tarval hosszabb idejig a mélyekben fekvő részeket. Gyalogut vezet át a szoszéd községbe mely a nyári száraz időben lehetet csak használni farkasok vadászok valamint szarvasok tanyáztak nem csak itt hanem a községtől kelleire elterülő erdőkben is. Az öreg emberek elbeszélése szerint még nyáron sem mertek az emberek nagyanyosan átjárni a szoszéd faluba. A farkas támadások miatt, a múlt század közepétől az erdők nagy részét itt kiirtoták és a vadak elhuzodtak távoli nagy erdőkbe. /Dráva part Zselicség/. Ma már csak az apro vadak vannak meg. A rinya mellék ága azonban továbbra is megárad és akadályozta Nagykorpadal valamint Lábodal való kapcsolatot. 1935-36-ban készült el a köves ut Nagybajontól Barcsra, mely keresztül huzodik a községen is. Ekkor tisztították ki és szabályozták a folyó medrét annyira hogy elmaradtak az állandó áradások és a köves ut elősegítette az mélyben fekvő réteken valamint dűlőutakon át a közlekedést. A folyó év rendkívüli időjárása miatt rétek egyes mélyebb részeit a viz elborította.

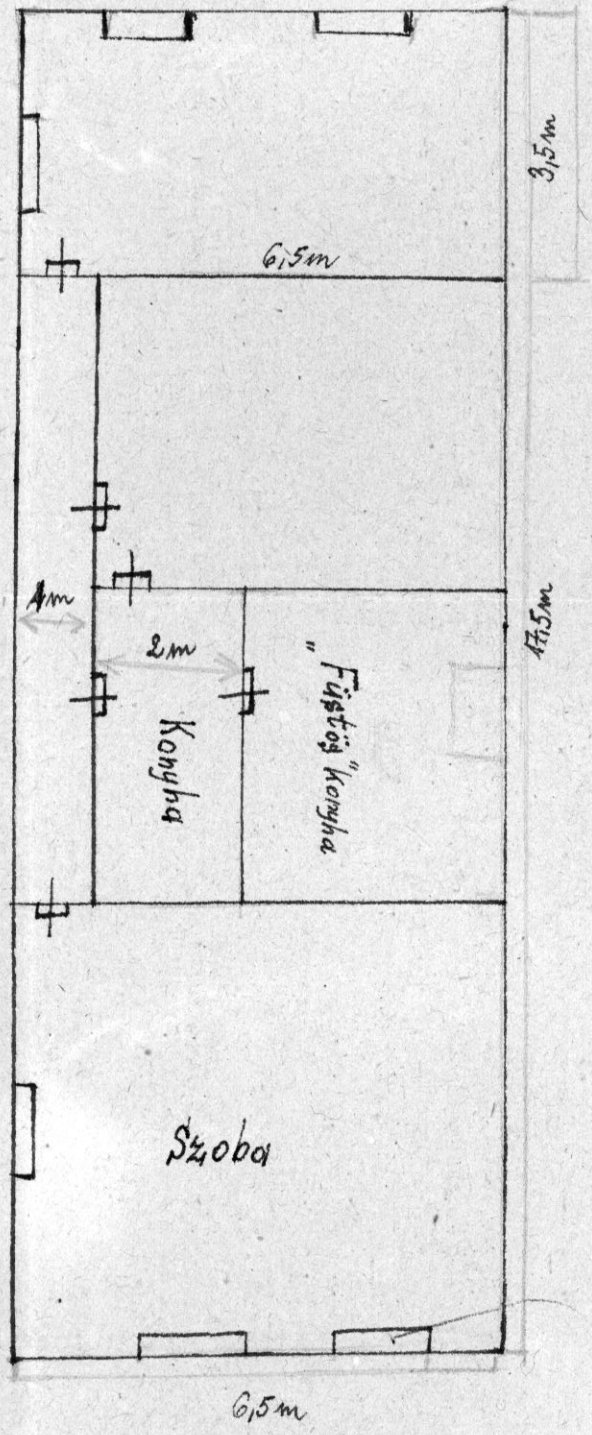
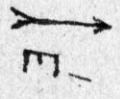
Halység története.

LSzabás község először 1332-37-ben Zaba néven szerepel a Pápai tizedgyűjtő jegyzékén, 1395-ben Zabas néven szerepel már mint Bathyániak birtoka. 1583-ig 1492-ben említik először Szentkozma tiszteletére emelt templomot. 1554-ben 7-házból állott a falu és törk uralom alá hódolt. 1680-ban már volt református temploma torony nélkül szalma tetővel. 1657-ben már volt lelkésze régi időkhöz megmaradt egy kis harang 1790-ből valamint 1810-ből egy cinkkehely és horos kanecsó. A fent maradt mondák szerint XVI. században a török Segesdin basához tartozott a falu akitől álitolag Felsősegésd is a nevét kapta, továbbá hogy a falu lakosai törkel voltak szövetségben az osztrák Császár ellen. A török uralom allatt azonban elpusztult a középkori falu a XVIII. század elején református magyarok költöztek ide akik nagyjából a mai helyen építették fel az új falut. A lakosság a régi falut a temető utcától délnyugatra egy két kilométerre véli. A homoki dűlőben áll egy kut mely a csárda kut nevet viseli úgy mondják hogy ott állt egy régi csárda, mely királyi regáliát élvezet. A köves ut építésekor a falu also részében a tűzoltó szertár körül temetőre buktak amely déli és nyugati irányban huzodott. Az ott talált koponyák és egyéb tárgyak sorsáról sem tudunk azota kutatás a temető és a falu maradványai után nem történt. A falutól délnyugatra a rinya ága partján egy erdős domb áll mely a várdomb nevet viseli a fent maradt monda szerint a törököké volt. Vár északi oldalán vizenyős rét van a másik oldalon a rinya folyik ez is oka lehet hogy a nép képzelete várat épített oda. Az 1930-as években próbáltak egy páran ásni elásót kincsek reményében 1941-ben a német csapatok több felé aknákat raktak azota nem járnak a dombhoz. A Rákóczi szabadság harakor nem maradt fenn mondák amit alátámaszt a fent említett tény hogy a XVIII. században települtek ide újra. Sok a szláv név ami bizonyítja hogy a település kor nem csak magyarok kerültek ide /Vida, Vogroniv/. A XVIII. században kerültek ide a Vasdinyei, Ország, Báro Melczér és a XIX század első évtizedeiben a vizeki Tallián család. A falu északi fele volt nemesi rész hol a földes urak birtokai huzodtak valamint a kis nemesek laktak. Jobágy munk a robot volt nőtelen embereknél egy napi robot csak fél napnak számítot. Akár fiatal akár idős volt a jobágy. Az asszonyok a házkörűli dolgokat este csoportosan fontak szötek, énekeltek Zsoltárokat.

MA-27

Vida Károly Fő u. 126 sz. alatti házának alaprajza
A mestergeserdőre 1847 évi mű feljegyzése.

V/33/2.

Lars Györgyötte.

Az 1848-49-es szabadságharc alatt a férfiak egyöntetűen felhagytak a robotal. Tallián családja ebben az időben bárói címet nem viselt, császár pártiak voltak és Tallián János Bécsben menekülése után lett főnemes. Szabadságharc után az apró parcelák mellett téli időben fuvarban jártak a gazdák. Sokan jártak dolgozni részért Festecich Dándor gróf erdejében is. Visszajók voltak a földszerzése körül a gazdagokkal mivel azoknak több pénzük volt és az eladó földek nagy részét így szerezték meg. Az 1900-évig lakosság jövődelme alacsony volt, a század fordulótól ehzoelső világ háborúig gyarodtak. Ekkor kezdtek téglából építkezni a régi talpas vályog házak helyett. Az emberek lakásban butorzatban ruházkozásban még igénytelenek voltak. Es még ma is nagy részt azok a többi falvakhoz képest. A megtakarított pénzüket otthon tartották vagy kölcsön adták kamatra. Ekkor maradt el a népviselet és kezdtek kész ruhákat vásárolni. A jó modban megfeledeztek lassan az 1848-as szabadságharc eljáról bukásának okáról az Aradi tizenhárom kivégzéséről. A császári hercz magyar ellenségségéről. Az első világháború kitörésekor így azután zugalodás nélkül mentek a frontra. A háború alatt munkás hiány jelentkezett amikor az itthon maradt férfiakat kötelezték aratni az urodalmakban is. A cséplőgépek munkásai közt jó részt nők voltak.

Az 1918- forradalom község életében nem hozott lényeges változást a nagybirtokokat szocialista üzené nyilvánították. De nem osztottak ki az agrár proletárok között. A gazdák ellen álltak a forradalmi eszméknek a kisprasztságot a proletárság azonban sajátjának tekintete mindez mellett a földet. A Belsőháza pusztá berljőjét is meghagyták a birtokban. Az uradalom eselédjeiből és a többi szegényből hiányzott a kezdeményezés készsége, a lendület de hiányzott a felvilágosítás is amelyel tisztán láta volna a célt ami felé törekedjen. Nem ismerte fel az erejét amely elsorsán változhatott volna. Évszázadokon át félre eső hely volt távol az ország eseményeitől, távol a forgalmi utaktól. az eseményket is csak késve tudta meg. Ujság nem járt az embereknek. Posta nem volt. A párt szava így lassan ért el az emberekhez. A múlt században forgalmas hely volt a féle járási székhely szolgálta a szabadságharcban idejöttek a környező falvakból a fiatalon sorozásra a nemzetőrségben és a honvédségben. A múlt század végén megépültek a gyárak Nagyatádon majd amikor a Szabáson át tervezet vasutat elvittek Somogyiszobra Nagyatád ilyen előnyös helyzeténél fogva lett járási székhely. A község fejlődése megtorpant.

1920- után a gazdasági helyzet leromlott a nehéz helyzet az emberekhez zárkozottabá tette a községi szellem el tünezet a beígért föld reformból tessék lássék módjára lett valami 1920-ban 2L- ben kezdtel el osztani házhelyeket amely a mező utcában a mai . A község syenge földejei közül is a leggyengébekeket osztották ki a vizenyős részeken. 1922 után kezdtek építkezni de a leg több család tömés házat tudot csinálni melynek falai patakról lefolyó víz minden évben kikezdet ma már a nagy esözések elmaradtak a vadvizek is kiszáradtak esősebb évben a talajvíz magasság termővé úgy hogy a kutak ilyenkor megteltek. Az 1929 ben kezdődő gazdasági váltás itt is érzeztette a hatását 1931-ben hirtelen jött ár esés sok családot tönkre tet. Főleg olyanokat akik nagy összegű kézpénzt vetek fel s magas törlesztésekhez hozzá járult a magas kamat. Változás csak a váltás elmulta után állt be amikor megindult a kereskedelem a háborúra készülő Németországal. A második világháború azután tönkre tette a községet. A faluban egy hétig tartot a harc amelyben több ház elpusztult. A község eleste után az arcvonalban került és a lakoságot kitelepítették mivel kitelepítették több mint 4- hónapig határban húzódott az első vonal. Elpusztult a lakosság itt maradt butora és állatainak jó része, Még ma is viselik egyes házak és számos családnál a butorok a háború nyomait. A haza tért lakosság szorgalma és kitartása évek mulva meghozta az eredményét. A község lakosainak jó munkáját kötelzetség tudását díszéri az a négy vándor zászlo amit a mezőgazdasági munkák időbeni elvégzésért valamint a beadás határidőre való teljesítésért kapott. 1951-ben alakult az Uj Barzáda tzsés 36- taggal Fekete Aladár birtok helyén. 1952 február végén az also faluban

a Buzakaslász tizes 12 családdal 98-kth földel alakult. 1954 januárjában kezdték el átépíteni a kihalt Tsallián család eneleter kastélyát Hatvanágyas kórház a rákosbetegek részére. Ez az épület 1948- kezével iskola részére volt fen tartval valamint tanitói lakásnak de tatarozásáról felsőbb szervek nem gondoskodtak. Most megszűnt az O.M. tulajdona lenni.

Település építkezéső.

A község a Rinyaág jobb partjától kb 1- kilométerre kezdődik mely végig lankás részen terül el. Ezek alankák huzodnak fel kutas felé. Építkezése szoros a magasabb részekre való építkezés igazolja hogy régen mocsaras. részek voltak a folyó két part vidékénő. Az első községet az emberek Csárda kut körül a lánypányos részen emlegetik, Istálló állattartás folyt mivel legelőjük a gazdáknek századforduló közül, lett. a. A község nem rendelkezett sen falal sen kerítéssel a régi házak bent lakok kelet nyugati irányban és a telek ésszaki részén épültek. Ezt követék az építkezésekből az 1900- után épült házak nagy többsége is eltérést a hársfa utcában találunk hol a házak észak- déli irányuk a telek kelet felére épültek. Az utca déli oldalán a telek nyugati ~~66/111~~ részére, Szabadság utcában a telkek keleti- oldalán épültek.

A régi házak főleg a szegényebeké a háboru előtt tömésből készültek de találni még talpas házakat is. Egyik Ilyen a fő u 126- s z allatt. Vida Károly háza földbe helyeztet gerendákat a végükön össze kapcsolják ez az alapp. erre szerelik rá rudakból dorongokból háznak a vázát. amit szalmával fonnak be. Ezt a szalmát kentik bepolyvás sáral. A ház fögerendáján 1847 található bévésvel. A talpak : ahogyan korhadnak idővel lesülyednek a ház egy részével. A régi konyha ilyen helyen szabad tűzhelyes melyet ma már csak füstölésre használnak. A házteteje zsúp tornácot két faragot oszlop tartja. Innen nyilik a konyha a két végéből egy - egy szoba ma már azok a házak is melyeknek fala tönött de a tetejük már eserepes a szabad tűzhelyet század első év tizedében kezdet kizsoritani a téglából készült utolagos rakot tűzhely a ~~XXXXXX~~ Ma azonban erősen kezd terjedni a zománcosasztali tűzhely a fent emlitet ház állitotlag csárda volt majd utána jegyző iroda. Az iroda asztal volt egy fiók maradt meg a háboru után.

A községtől nyugatra volt a egy tizenhat kemencés téglagyár mely a Fekete bároé volt. Később részvénytársaság tulajdona lett. A faluvégen gözmalom a háboru közepén leégett de ujjá szépé nem építeték. A gyár bol lebontoták építkezésre melynek csak a romjai maradtak meg.

A község lakosainak jelenlegi száma kb. 800- 860- fő. Jelenleg 131 református iszrelaita és egyéb felkezet nincsenek. lakotelkeinek száma 232 száma Bélaháza pusztá kivételével. Ez a pusztá lebontás allatt ál.

Népi gazdálkodás.

Gazdálkodásban a földművelés foglalta el a fő helyett bár elavult módszerekkel

-Az 1945-ös földre osztás során 1350-kth föld lett kiosztva 114- gazda között. Romokból hat ház épült fel a felszabadulás után mintegy hatvan új ház. A front alatt felrobantot tanáesházát, újáépítették. 1953-ban kapott az iskola volt tanítói lakásból átalakítás után két új tantermet valamint két tanteret, új butorzatot. Ezév nyarán kezdték meg egy mélyfurású kut építését. Egy minta gazdavan aki mezőgazdasági begyűjtési és adófizetési kötelezettség teljesítésében élenjár. Erős János. 10- holdas dolgozó paraszt.

gazdálkodtak. Halászatot nem foglalkoztak mivel a folyócska hal állományának kevés volt a lakosság ártására. Gyümölcs és szőlőt termelés nem volt jelentős és ma sem az a piac valamint a szakszerű kezelés hiánya miatt. Két nyomasztó gazdasági sarlóval az öregek már nem aratnak 1895- között jelent meg az az első cséplőgép a járgány után az első világháború után alakult meg a Hangya szövetkezet mely a mai földműves szövetkezet egyik elődje akart lenni.

Népviselői házi ipar.

Kb. a századfordulóig volt használatban a népviselet a férfiak fehér bő gatyát hordtak hozzá egy nevezet borjú szinget fekete mellényel és fekete fekete lapos kalapot egyenes karimával. A nőknél ráncos szoknyát sima mellényel és csizma volt az ünneplős ruha. Magasan felesvart konty kikeményített szalagok tartották kendőt. Férfiaknál utóbb a legények ingujja csuklóban gömbölyödött az első világháború kitörése lett kezdet erősen hódítani a legényeknél a városias kész ruhák. A gyermekek is hordták még ezt a viseletet, a fennmaradt ruhákat a háború elpusztította. Csak elbeszéléseiből lehet némi képet alkotni a régi viseletről. H

Házi ipar terén az asszonyok szövése fonyása folyt ők készíteték a férfiak ruházatát ágyszalagokat kendőket stb. Edények lábbelik beszerzését az üzletekből és iparosoktól veték.

Műveltség:

A nép olvasmánya a kalendárium és a biblia ujság nem járt. Egy katolikus és egy református iskola volt de ez emellett a község a templomot és a papot többre becsülte mind két iskolát vagy tanítót. Az első világ háború után az iskolát leromlott. Ma már legtöbbször csak külsőségekben van meg hitélet. Az ellentét nem csak a vagyoni különbség miatt volt meg hanem a vallás miatt is. A katolikus lenézte a reformátust és viszont, még a bálban sem táncoltak egymással a különböző vallásúak. 1927-ban F.M. 8000- pengőt adott a falunk kulturháza mely összeg felét kellett volna csak vissza fizetni. Fekete Aladár ellenezte a kulturházat mondván: parasztnak csiga biga való nem kulturház. Báró többszöri kijelentése szerint a kultúra 7- rendű kérdés, Őt csak a versenylovak hintoké és tenyész állatok érdekelték. A kulturházra a pénz egy évig Kaposváron hevert község vezetői nem tartották fontosnak a kulturházért a vagyonukkal biztosítékot vállaljanak.

A század elején alakult újra olvasó kör meg de 1920- után fölbonlott mivel egyidejűleg vezető nélkül volt és az anyagi gondok elveték az emberek művelődés utáni gyenge érdeklődésüket. 1935-ben alakult meg újra meg a háború illtével a front 1945-ben elpusztította könyvtárát. Így a község kulturház nélkül van, mindössze egy kis népkönyvtára van.

Népművelés népköltészet.

A népnyelve azonos képet mutat és mutat a többi környező faluval, és annak nyelvével. Környező falu nyelvjárásával közmondások egyeznek az általánosan használtakal. Sirkeliratok készítése nem volt annyira elterjedve, a fennmaradt sírkövek pedig a háboruban össze töredéztek vagy a sírgödörben süpedtek.: Idő joslásaik illetve észre vételeik az időről " Borult időben, ha északon tisztul huzá fel a gyékényt" mondással jelezték a várható esőt. Gyékényfelhuzás alatt a kocsisátora értendő, melyel régen a kocsit takarták le. Az a szél nem potyára lengedező- ezzel a mondással is esőt vártak./ az also vag is déli szél./ Altató és egyéb dalokat verseket özv. Toth nénitől hallottam és jegyeztem le.

Hová voltál?. Debrecenbe. milyet hoztál a felyemre?.-

Hogy egy aszony az urát megverte.

Meg az urát a házból ki is kergete.

Mivel verte? - sodrófával.

Mivel ütötte? - paucával.

"mondván nékem szót fogadját és utánam ne olálkodjál.

Este korán lefeküdjél, reggel korán felöltözzél.

Nékem a kávé készen behozd.

Térdem álvál kezem megcsokoládé.

Ha nem tetszik a regula majd megtanít a sodrofa.

Ugy hogy egy szál hajad sem marad.

Ha élted párjával feleséget vettél.

Mely fogadást oltár előtt tetél.

Megtartás mert tetetnek Isten a tanuja.

Kis hamis esküt megbünteti.

Ne ingereld nődét ne kíséred hűségét.

Gondatlanságotnak nem látod jó végét.

Ellőted kell lenni mindig e szabálynak:

Könyű a jó borból ecetet csinálni.

"néked is feleség néked is arra legyen gondod.

Itt az ur szolgálja előtt, légy élted párjának felesége.

Férjednek hű társa háznak ékesége.

Még ne zavarjátok jó házi békességét ha egyik kozodik.

a másik hagyja békén. Ho, t tsizta fényel süt a szerelem napja.

a borongo felhőt könnyen eloszlatja.

Meg ékesíti a szeretet a munkát, ha egyik ha másik ehöz szivesen lát.

Altató dal.

Csendesen csendesesen haja haja kedvesen.

Aki nem sir nem kiáltoz, annak angyal kis kék(?) hozz,

Lesz benne egy szép de szép fa minczen ágána arany alma.

Hát még mi lesz mi bizony? - Ha nem sírsz megmondom.

Kis fészkek és kis madárka . azt énekli csengő hangon alugyál el szép galambon.

Beköszöntő.

En a tréfás köszöntőt mondták a vendégek, amikor lakodalmos házhoz mentek.

Jo estét kívánok szerelmes barátain, engedelmet kérek kedves jó rokonaim. Én itt szegény utas megestéledtem gyergya világot láttam, hát ide bejöttem hogy egy kevés szállást engednének nékem. Nem sokan vagyunk, számszerint valami ötvenen. De nem soka maradunk, csak holnap 10- óráig. Hogy elmegyünk vagy nem majd akkor elvállik.

A házbeliak akkor tréfás találos kérdést tettek fel, amire a vendégeknek

felelni kellett csak azután engedték be őket. Nem lesz hozzánk jussa. még a kérdéseinkre nem felel vissza. A Noé bárkája hol nyugodot végre? Ki ezt megmondja az kérdezhet tőlem. igaz hogy az Avarát hegye közül egyen de hogy melyiken tudod -e fiam? / Felelet- Trieszt parton./

Kéretés.

Elmentek kéretni a leány szülei távol voltak. Kérdezték a leánytól hogy mikor jönnek haza? A leány felelte- ha kerülnek megjönnek ha nem kerülnek nem jönnek meg./ Ugyan is ha a házhoz akarnak jönni, akkor a ház előti vizet meg kell kerülni a szülöknek./

A következőkell kínálta meg a kérőket- hozok fa hegyet szalmamagot. A kérőknek tudni kellett hogy mi az/ fahegy a dio meg egyéb gyümölcs szalmamag a- kenyér. mivel gabonából készül./

Halott sirat o.

Rád hagyom inár (kszey) cserepen pad allatt hentergő nyeletlan bicskánat rád hagyom minden vagyonomat jól meg dolgoztasátok a szamaramat..

Lakodalmas köszöntő.

Megkapáltuk a szőlőmet. hát völegény uram min törri a fejét? Hogy el lepte a ho a háza tetőjét? Azzal ne törőjön adja a but más nak itt van egy pohár bor igyunk a rovására.

Tálalo asszony mondja. a borju hus ez amit itt hozok tornával. Csak harninc tavaszal járt ki az anyjával. Gyengesége véget szénát nem ehetet csak a kor-pát nyelte.

*A monográfia összeállításában és főleg adatszolgáltatásban,
valamint az emlékek felkutatásában közreműködtek: úr. Póth Jánosné
Széves néni, valamint Seelai Lajos, Dobos János, Pálfi János dolgozó parasztok.*